

Vlastní text svazku přináší především soupisy pohřebišť jednotlivých starobronzových kulturních celků (nitranská kultura — 32 pohřebišť, únětická kultura — 48 pohřebišť, hurbanovský typ — 5 pohřebišť, wieselburská kultura — 1 pohřebiště, maďarovská kultura — 13 lokalit, hatvanská kultura — 3 pohřebišť, severopanonská kultura — 10 pohřebišť), doprovázené jednotně provedenými a graficky přehlednými mapkami. Formou katalogů pak jsou prezentovány materiály velkých pohřebišť nitranské kultury (Výchapy—Opatovce, Tvrdošovce, Šafa I, II, Komjatice I, Kapince, Lužany), únětické kultury (Matúškovo, Sládkovičovo, Bánov, Nitra II, Brunovce, Vinodol, Šurany II, Útany nad Žitavou, Komjatice II, III, Jaslovské Bohunice, Jablonec) a hurbanovského typu (Hurbanovo, Bajš). Katalogy jsou doplněny příslušnou kresebnou a fotografickou terénní dokumentací (včetně plánků pohřebišť) a fotodokumentací nálezového inventáře, sestavenou podle nálezoových celků. Text je vytištěn v němčině, připojen je úvodní český text a stručné ruské résumé. Fotodokumentace je z hlediska polygrafického jen průměrná, ale i tak dává odborníkovi celkem dobrou představu o skutečné hodnotě publikovaného inventáře; náročnou kresebnou dokumentací veškerého materiálu pro práci tohoto druhu a rozsahu požadovat nelze.

Závěrem je třeba znovu zdůraznit trvalou materiálovou hodnotu recenzovaného svazku, který jistě přivítala i zahraniční odborná veřejnost, zvláště když jeho text je vytištěn ve světovém jazyce. Zpřístupnění početných materiálových fondů je záslužný čin, umožňující další postup prací na historickém poznání starší doby bronzové v rámci nejméně středoevropském.

Vladimír Podborský

Vojtech Budinský-Krička, Kráľovský Chlmec. Materialia Archaeologica Slovaca II, Nitra 1980, 84 stran textu, 21 obr., 28 fotografií a kresebných tabulek.

Staroslovanský mohylník v poloze Erös v Kráľovskom Chlmci, okr. Trebišov, objevil r. 1894 T. Lehoczky, který zde provedl také první pokusné výzkumy. Lokalita je však spojena zvláště s prací nestora slovenských archeologů prof. V. Budinského-Kričky, jehož přísloušná neumdlévající péče o terénní archeologické památky je živým příkladem badatelům všech mladších generací. V. Budinský-Krička provedl první výzkum na mohylníku r. 1949, kdy tu zjistil celkem 66 mohyl; k nekropoli náleží patrně ještě další objekty, zjištěné r. 1950 J. Pastorem. Autor recenzované monografie prokopal na mohylníku r. 1949 4 mohyly (1—4), J. Pastor r. 1950 6 mohyl (5—10) a J. Béréš r. 1970 další 3 mohyly. V létech 1970—1972 pak zde provedl prof. V. Budinský-Krička větší zachraňovací výzkum poté, kdy v rámci systematických terénních průzkumů vých. Slovenska shledal, že na ploše největší skupiny mohyl byly terénními úpravami zničené pláště 20—21 objektů (neporušeno zůstalo ještě asi 33 mohyl). Díky nesmírné starostlivosti a jemné terénní pracovní metodě podařilo se autorovi výzkum rekonstruovat situaci na zničené ploše a odkrytí místa původních mohyl č. 11—31. Zejména tímto výzkumem z let 1970—1971 získal autor reprezentativní vzorek pohřebišť i potřebný nálezoový inventář, který umožnil zkoncipování představy jak o pohřebním ritu, tak o datování a kulturních vztazích nekropole.

Předmětem monografie Kráľovský Chlmec je zveřejnění nálezoové zprávy výzkumu mohyl č. 11—31 a následné vyhodnocení tohoto výzkumu. Nálezoová zpráva je prezentována se všemi potřebnými údaji a popisy nálezoového inventáře a je doplněna plánky jednotlivých odkrytých mohyl; výběr nálezů, především keramiky, je pak předveden na tab. III—XXVIII.

V další části práce analyzuje autor pohřební ritus. Potvrdilo se, že pohřby pod mohylami byly výhradně žárové. Jen výjimečně došlo ke zpopelnění mrtvého přímo na místě pohřbu (mohyla 14), stejně jako jen ojediněle byly kremeční zbytky uloženy do torza nádoby či větší jámy; ve většině případů se zbytky kalcinovaných kostí nacházely roztroušené v několika seskupeních, na hromádkách, příp. v jamkách, spolu s uhlíky, zbytky spálených zvířecích kostí, zlomky keramiky (podařilo se rekonstruovat pouze 2 torza a 3 celé nádoby) a drobnými nekeramiickými přídavky. V. Budinský-Krička soudí, že kromě mohyl s jediným pohřbem tu existovaly i mohyly s více pohřby;

tento názor podporuje antropologická analýza, již se podařilo prokázat existenci zbytků nejméně 34 osob (18 dospělých, 10 dětí, zbytek neurčitelný), v řadě případů současně uložených zbytků dospělých osob a dětí. Autor nadhazuje i otázku vztahu mohylníku k jednotlivým staroslovanským osadám zvl. na duně Ťrhomok, neboť správně předpokládá, že nekropole byla sotva pohřebištěm jediné osady. Touto úvahou přechází k obecnější problematice pohřebního ritu slovanských mohyl východního Slovenska, k analogiím kráľovochlmecké nekropole (zvl. Topoľovka, Streda nad Bodrogom, ze sousední Zakarpatské oblasti USSR pak Červenovo a Žňacevo-Drahyňa) a konečně i k plochým staroslovanským žárovým pohřebištím (Valalíky-Všechavých aj.). Důležitě je zjištění přítomnosti žárových pohřbů i na slovansko-avarských pohřebištích, ita nichž lze přímo sledovat přechod od původního žárového pohřbívání k inhumaci (zřejmě pod přímým vlivem Avarů).

Rozbor nálezového inventáře tvoří další část monografie Kráľovský Chlmec. Analýza keramiky, opřená o intimní znalost materiálu nejen z východního Slovenska, nýbrž i ze širokých sousedních regionů, i o zevrubnou současnou literární produkci, je neobyčejně cenným příspěvkem k poznání počátků a raného vývoje staroslovanského etnika na východní části území ČSSR. Keramika z mohyl má blíže k podunajskému typu památek nežli k nálezům typu Luka Rajkoveckaja — Hlincea I, či k jihopolským žárovým nekropolím. Datování většiny kráľovochlmeckých mohyl do 8. a na počátek 9. stol. je opřeno o precizní rozbor materiálu a nelze o něm pochybovat. Prof. V. Budinský-Krička připouští, že výjimečně se na mohylníku mohlo pohřbívat ještě ve 2. pol. 9. a na počátku 10. století a že snad definitivní opuštění nekropole souvisí až s postupem starých Maďarů do Mezibodroží.

Monografie Kráľovský Chlmec je doplněna bohatou bibliografií, obsahuje dále německé a ruské resumé a výsledky rozboru uhlíků (E. Hajnalová) a antropologické posudky (M. Stloukal).

Celkovou informaci o monografii prof. V. Budinského-Kričky Kráľovský Chlmec nelze uzavřít jinak, než opětným konstatováním, že autor nepodal jen příkladně zpracování terénního výzkumu klíčové staroslovanské památky východního Slovenska, nýbrž že v širokých souvislostech mistrovsky analyzoval celou problematiku staroslovanského osídlení této části ČSSR. Přispěl tím do pokladnice slovanské archeologie hřivnou, která nemůže zůstat pomínuta při jakékoli další syntéze.

Vladimír Podborský

Anton Točík, Nitriansky Hrádok — Zámeček. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Madarovce-Kultur, Materialia Archaeologica Slovaca III, Nitra 1978, 1981, I/1, 2 (text), II (obrazové přílohy), celkem 487 stran textu, 187 fototabulek, 76 plánů.

Jednomu z největších evropských archeologických výzkumů poválečné doby — Nitrianskému Hrádku — se dostalo úctyhodné publikace výsledků v edici MAS Archeologického ústavu SAV v Nitře. Autorevi obsáhlé třísvazkové monografie A. Točíkovi se podařilo v objemném materiálovém kompendiu podat celkový obraz polykulturního osídlení lokality a to způsobem, který vzbuzuje obdiv. Vedle komplexní popisné dokumentace je tu publikována veškerá základní terénní dokumentace i bohatý soubor památek hmotné kultury maďarovského osídlení. Materiály vzbuzují svým množstvím a obsažností nejprve obavy z orientačních potíží; ůtenáš se však v přehledně uspořádaném souboru materiálů poměrně rychle zorientuje a pak již vlastně ani nemůže mít problémy s vyhledáním informace, o niž mu jde.

V úvodu textové části podává autor historický přehled zájmu o naleziště a genezi výzkumů (zvl. J. Eianer, Š. Janšák, SAŮ Martin — 1948—1952, AŮ SAV Nitra — 1957—1960). Připojuje také základní přehled o metodice poválečného terénního výzkumu a způsobu jeho dokumentace.

Následující pasáž je věnována přehledu osídlení Zámečku. Lokalita nese doklady pobytu 1. lidu lengyelské kultury, 2. lidu s keramikou zdobenou brázděným vpichem (skupina Bajč-Retz), 3. lidu s kanelovanou keramikou, 4. lidu s keramikou Kosihy-Čaka, 5. lidu maďarovské kultury, 6. halštatského lidu, 7. laténského osídlení (pohře-